

K. Bosnar, N. Kacian, A. Kulenović, F. Prot, I. Toth, P. Zarevski*

PONAŠANJE GRAĐANA ZAGREBA ZA VRIJEME UZBUNA: OSNOVNI STATISTIČKI POKAZATELJI**

UDK 159.942:355.58](497.13 Zagreb)

Primljeno: 10.01.1992.

SAŽETAK U razdoblju 7. 11 – 6. 12. godine 1991. anketom je ispitano 419 građana Zagreba o obaviještenosti, ponašanju i doživljavanju za vrijeme uzbuna. Kvotni uzorak formiran je tako da obuhvaća dva ugrožena dijela grada (u blizini vojarni) i lokacije podalje od važnijih objekata u dva manje ugrožena dijela grada, da obuhvaća stariji i noviji tip gradnje (odnosno nesigurniji i sigurniji u ratnim uvjetima), da bude što uravnoteženiji s obzirom na spol, te da u uzorku dominiraju osobe srednje dobi. U radu su navedeni osnovni statistički pokazatelji za ukupan uzorak i prikazane su neke specifičnosti u odgovorima građana prema mjestu obitavanja (Travno, Borongaj, Centar i Jarun).

1. UVOD

Dana 15. 9. 1991. godine, po prvi put nakon drugog svjetskog rata, u Zagrebu je dan znak za uzbunu zbog opasnosti od napada iz zraka. U narednih sedam tjedana taj se znak čuo još 43 puta. Ozbiljnost situacije i spoznaja da ne znamo koliko ćemo još puta čuti taj znak sirenom nalažu da se ispituju svi relevantni faktori u svezi ponašanja građana jednog velegrada kao što je Zagreb za vrijeme uzbuna.

Cilj ovog istraživanja je saznati što više o ponašanju građana za vrijeme uzbuna, te utvrditi neke stavove, mišljenja i osobine ličnosti koje su u osnovi tog ponašanja. U ovom radu dan je prikaz osnovnih statističkih pokazatelja koji mogu poslužiti za dobivanje uvida u to:

- a) kako su se građani ponašali za vrijeme uzbuna
- b) koji su im bili izvori informacija o aktivnostima za vrijeme uzbuna
- c) koliko su informirani u svezi aktivnosti sklanjanja.

Na osnovi tih preliminarnih rezultata moguća je hitna provedba informativno-propagandnih i konkretnih aktivnosti u cilju porasta sigurnosti građana za vrijeme uzbuna.

1.1 OBJEKTIVNE OKOLNOSTI U VRIJEME PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

S obzirom na cilj istraživanja, kao relevantne okolnosti mogu se smatrati vrste i izvedba skloništa i prostora za sklanjanje, kapaciteti

* Mr. Ksenija Bosnar, Fakultet za fizičku kulturu Zagreb, dr. Nenad Kacian, Zavod za istraživanje i razvoj sigurnosti Zagreb, dr. Alija Kulenović, Filozofski fakultet Zagreb, mr. Franjo Prot, Fakultet za fizičku kulturu Zagreb, Ivan Toth, dipl. defendolog, Republički štab civilne zaštite Zagreb, dr. Predrag Zarevski, Filozofski fakultet Zagreb.

** Istraživanje se financira iz sredstava znanstveno-istraživačkog projekta 6-06-146 Ministarstva za znanost, pod nazivom "Kibernetički model ličnosti". Provodi se u koordinaciji s republičkim štabom Civilne zaštite, koji je također osigurao dio financijskih sredstava. Grafička priprema instrumentarija obavljena je susretljivošću zaposlenih ZIRS-a.

skloništa, broj i trajnost uzbuna, provedba mjera zaštite i spašavanja, informiranje i educiranje stanovništva i sl. Značajnim svojstvima skloništa smatraju se obujam zaštite, veličina skloništa, način izgradbe skloništa prema konstrukciji i materijalu, položaj prema površini tla, položaj prema drugim objektima, namjena prema korisnicima i načinu uporabe, oprema i dr.

Bez pretenzija da se daju definicije svakog od navedenih svojstava, jer to i nije predmet istraživanja, ograničit ćemo se na nužna pojašnjenja navedenih svojstava koja mogu biti uzročno vezana s ponašanjem ljudi i skloništima. Objekti za sklanjanje su skloništa (osnovne, dopunske i pojačane zaštite), ojačani podrumski prostori, prilagođeni komunalni objekti (tuneli, pothodnici, kolektori velikog promjera), prilagođeni zakloni i utvrde, špilje, izgrađena rovovska skloništa i zakloni.

Obujam zaštite podrazumijeva zaštitna svojstva glede zaštite od radijacijskog, toplinskog ili kemijskog djelovanja, odnosno zaštite od udarnog vala ili mehaničkog djelovanja i rasprsnutih dijelova. Vrste skloništa su određene duljinom boravka u njima. Tako su skloništa dopunske zaštite do 50 osoba građena za boravak od nekoliko sati (otud naziv "dopunska" zaštita). Skloništa osnovne zaštite omogućuju boravak u skloništu do sedam, a pojačane zaštite od 14 dana.

U drugačijoj podjeli (prema broju mjesta za sklanjanje), skloništa mogu biti vrlo mala - do 2 osobe, mala - za 7 do 50 osoba itd., do vrlo velikih skloništa za smještaj od 300 do 2000 osoba. Pri tome se računa da za smještaj jedne osobe treba osigurati 1 - 2 m² netto površine ovisno o vrsti skloništa.

Prema položaju, skloništa mogu biti podzemna, ukopana ili djelomice ukopana. Skloništa mogu biti u objektima, izvan objekta, u zoni djelovanja opasnosti ili izvan zone djelovanja izvora opasnosti. Skloništima opće namjene smatraju se: obiteljska skloništa, kućna skloništa za stanare zgrade, skloništa za skup zgrada ili kućni blok, skloništa za djelatnike (ustanove, poduzeća), te tzv. javna skloništa. Nadalje, skloništa mogu biti jednonamjenska

i dvonamjenska (za društvenu uporabu u miru).

Opremljenost skloništa podrazumijeva opremu za boravak u skloništu, sanitarnu opremu, opremu za samospašavanje, sredstva za zatvaranje otvora, instalacije i uređaje za provjetravanje i pročišćavanje zraka, za napajanje električnom strujom, instalacije za osvjetljenje, za opskrbu vodom, uređaja za odvod otpadnih voda i fekalija, sredstva veze itd. Opremljenost skloništa može biti vrlo raznolika, ovisno o vrsti i namjeni.

Općenito se drži da se u skloništima opće namjene treba osigurati samo nužna oprema koja zadovoljava traženi obujam zaštite i nužne fiziološke potrebe sklonjenih osoba, te da su jednostavna za upotrebu i održavanje.

U anketiranju građana koje je provedeno u gradskim naseljima i područnim uredima u gradu Zagrebu (Travno, Utrine, Jarun, Centar, Maksimir i Medveščak) s različitim stupnjem ugroženosti od napada projektilima, u obzir su uzeta sva raspoloživa skloništa.

Pri tome valja istaknuti da pučanstvo grada Zagreba naseljava površinu (bivša zajednica općina) cca 1.700 km², sa cca 960.000 stalno naseljenih građana (procjena za godinu 1990) i 84.460 evidentiranih prognanika (podatak iz Ureda za izbjeglice pri Ministarstvu rada, socijalne skrbi i obitelji), odnosno prema gruboj procjeni 120.000 prognanika iz ratom zahvaćenih područja Republike Hrvatske.

U izgrađenim skloništima osiguran je relativno mali broj mjesta za sklanjanje (tablica 1.1.1), što znači da su se stanovnici grada Zagreba sklanjali i u razne prostore za sklanjanje (obiteljska skloništa, kućna skloništa i prigodni zakloni).

Valja napomenuti da se za vrijeme uzbuna u gradu Zagrebu u skloništa sklanjao neuporedivo veći broj osoba, nego što to normativi dopuštaju, praktično koliko je god osoba moglo ući - jer je ulaz u skloništa, u pravilu, bio omogućen svakom tko se u slučaju uzbune zatekao u njegovoj blizini. Stoga je i u nekim javnim skloništima nastao problem osiguranja minimalnih higijenskih uvjeta i odgovarajuće mikroklike.

Tablica 1.1.1

Izgrađena skloništa u gradu Zagrebu*

Korisnici	Broj skloništa	Broj sklonišnih mjesta	Mogućnosti uporabe		
			Zakup	Rabi se	Ne rabi se
Stambeni objekti	626	118.190	102	88	436
Ustanove	141	20.075		141	
Poduzeća	114	16.600		114	
Ukupno	881	154.865	102	343	436

* Podaci gradskog Sekretarijata za narodnu obranu iz 1991.

Ukupni kapaciteti sklanjanja (broj osoba) u izgrađenim skloništim na širim područjima u kojima je provedena anketa u gradu Zagrebu prikazani su u Tablici 1.1.2.

a u svezi s odlaskom i boravkom pučanstva u skloništim. Tako je primjerice u akcijama sklanjanja u gradu Zagrebu u tome razdoblju sudjelovao 78.761 pripadnik CZ, u akcijama

Tablica 1.1.2

Kapacitet sklanjanja (broj osoba)* na područjima u kojima je provedeno anketiranje građana

Područje	Kapacitet			Ukupno	Broj stanovnika**
	Poduzeća	Ustanove	Stambeni objekti		
Novi Zagreb	3.100	2.600	19.220	24.920	113.100
Peščenica	3.670	800	3.730	8.200	52.000
Trešnjevka	1.750	2.525	21.795	26.070	115.000
Centar	200	1.300	1.150	2.650	56.000
Maksimir	750	1.400	6.450	8.600	63.000
Medveščak	1.050	1.650	2.350	5.050	50.600

* Podaci gradskog Sekretarijata za narodnu obranu iz 1991.

** Podaci o popisu stanovništva iz 1981.

Prema podacima Gradskog centra za obavješćivanje u razdoblju prije anketiranja i tijekom anketiranja (od 15. 9. 1991. do 8. 11. 1991) u gradu Zagrebu sirene su oglasile opasnost od zračnog napada 44 puta. Pri tome je znak za opasnost od zračnog napada u jednom danu (0-24 sata) oglašen najviše sedam puta. Uzbune su trajale najkraće 30 minuta, a najduže 5 sati i 50 minuta. Ukupno je u tome razdoblju trajanje zračnih uzbuna (moguće vrijeme boravka ljudi u skloništim) iznosilo 66 sati. Od ukupno 44 uzbune, 38 uzbuna bilo je u vremenu od 6 do 22 sata, a šest uzbuna u vremenu od 22 sata do 6 sati.

U promatranom razdoblju zabilježene su i aktivnosti pripadnika Civilne zaštite u gradu Zagrebu u provedbi mjera zaštite i spašavanja,

evakuacije 363 i akcijama zamračivanja 18.813 pripadnika CZ.

Kao posljedica napada topničkog oružja i terorističkih aktivnosti, u istom razdoblju ranjeno je na području grada Zagreba 87 civila, a 6 ih je poginulo.

Prije početka ratnih razaranja i terorističkih aktivnosti, Štab civilne zaštite Republike Hrvatske organizirao je izradu više od 220.000 brošura i 7.500 plakata s uputama o ponašanju građana u slučaju opasnosti od zračnog napada. Upute su distribuirane na području cijele Republike, pa se teško može utvrditi točan broj materijala distribuiranih na području grada Zagreba. Istodobno su i Štab civilne zaštite grada Zagreba i štabovi CZ na području bivših općina i mjesnih zajednica

distribuirali slične upute u nepoznatom broju primjeraka. Osim toga, informacije o postupcima građana u slučaju opasnosti od zračnog napada kontinuirano su emitirane na Hrvatskom radiju i Hrvatskoj televiziji, više puta su objavljivane i u dnevnom tisku, a bile su uvrštene i u program govornih telefonskih automata. Valja napomenuti da su paralelno provedene i dodatne mjere poduke djece i omladine u školama, kao i nastavnog osoblja, o ponašanju prigodom zračnog napada.

Na kraju, može se istaknuti da je Štab civilne zaštite Republike prije početka zračnih napada i napada projektilima na grad Zagreb izdao upute štabovima CZ, povjerenicima i jedinicama CZ za provedbu mjera sklanjanja stanovništva, zatim upute glede uredenosti skloništa i prostora za sklanjanje, usklađenosti planova sklanjanja, glede obilježenosti skloništa, imenovanja i osposobljavanja ekipa za prihvati i organizaciju sklanjanja, glede obuke za rukovanje uređajima u skloništu, te provjere obaviještenosti građana o znakovima za uzbunjivanje itd. Sve navedeno predstavlja prikaz objektivnog stanja pripremljenosti Zagreba (vrsta i kapacitet skloništa) i građana (informiranost i obučenost) za slučaj opasnosti od napada iz zraka. Podaci prikupljeni u ovom istraživanju odnose se s jedne strane na samoiskaze o ponašanju građana za vrijeme uzbuna, a s druge strane na neke aspekte doživljavanja situacije prigodom sklanjanja.

1.2 METODE ISTRAŽIVANJA

1.2.1 VARIJABLE

Skup nezavisnih varijabli čine one varijable za koje se može pretpostaviti da utječu na ponašanje za vrijeme uzbuna. To su: spol, dob, obrazovanje, zanimanje, rezidencijalni status, te angažman u obrani ili Civilnoj zaštiti.

Skup zavisnih varijabli čine razni oblici ponašanja, mišljenja i stavova za vrijeme uzbuna.

Skup varijabli koji se odnosi na izvore i količinu informacija u svezi sklanjanja u nekim će se analizama tretirati kao:

- a) prediktorski skup (ili nezavisne varijable), kad nastojimo na osnovi tih obilježja objasniti neka ponašanja
- b) kriterijski skup (ili zavisne varijable), kad na osnovi definiranih nezavisnih varijabli nastojimo utvrditi informiranost. Sve navedene varijable objedinjene su u jedan anketni upitnik.

1.2.2 UZORAK ISPITANIKA

Zbog hitnosti istraživanja i specifičnosti problema sklanjanja u velikim gradovima, u uzorak su uvršteni samo građani Zagreba. Budući da nije moguće dobiti podatke za stvaranje reprezentativnog uzorka stanovnika grada Zagreba (još uvijek nisu dostupni podaci iz zadnjeg popisa, a zbog ratne situacije se iz dana u dan događaju određene promjene u odnosu na razdoblje obavljanja popisa), te zbog ciljeva istraživanja, kao smisleniji i ekonomičniji izabran je kvotni uzorak.

Polazeći od pretpostavke da rezidencijalni status može utjecati na različito ponašanje za vrijeme uzbuna, na osnovi dva kriterija klasifikacije određena su četiri lokaliteta za prikupljanje podataka:

- a) prva podjela obavljena je prema stupnju ugroženosti pojedinih dijelova grada. Za ugrožena područja odabrani su Borongaj, te Utrine i Travno (u daljem tekstu Travno), a za manje ugrožena Jarun i dijelovi bivših općina Centar, Maksimir i Medveščak (nadalje Centar)
- b) druga podjela obavljena je prema tipu gradnje koji dominira naseljem, na stariju gradnju i noviju gradnju (gradnju pri kojoj je vođeno računa o mjerama zaštite protiv zemljotresa, i sl.). Ispitanici iz Travnog i Jaruna su odabirani iz nove gradnje, a Borongaja i Centra iz starije gradnje.

Naredni kriterij za formiranje kvotnog uzorka bio je da u uzorku bude što uravnoteženiji broj žena i muškaraca, kao i dobnih skupina. Podjela prema dobi izvršena je u tri skupine:

- a) mladi (od 16 do 25 godina)
- b) srednja dob (od 26 do 50 godina)
- c) stari (iznad 51 godine).

Na taj smo način željeli dobiti skupinu osoba koje imaju mlađu djecu i eventualno starije osobe na brizi - skupinu srednje dobi.

1.2.3 PRIKUPLJANJE PODATAKA

Prikupljanje podataka obavljeno je u dvije faze. U prvoj fazi, koja je trajala od 7. 11. do 30. 11. 1991. anketari su odlazili na unaprijed zadane adrese sa zadaćom da anketiraju sve ukućane starije od 16 godina. Adrese su odabrane na sljedeći način:

- a) u ugroženim područjima u neposrednoj blizini vojarni ("Maršal Tito" u Travnjaku i "Dušan Čorković" u Borongaju)
- b) u manje ugroženim područjima u ulicama gdje nije bilo u neposrednoj blizini vojnih objekata, RTV objekata, pošte i značajnih industrijskih postrojenja.

Kad je prikupljeno po 90 ispitanika iz svake od četiri zadane lokacije, utvrđeno je koje su podskupine ispitanika slabije zastupljene, i prišlo se njihovom ciljanom anketiranju. To su bile skupine mladih i starijih muškaraca, te starijih žena. Na taj je način do uključno 7. 12. 1991. anketirano 419 ispitanika.

Anketari su se predstavljali potvrdom Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta, kojom su građani ujedno zamoljeni da surađuju u istraživanju. Uz to, građanima je predloženo i mišljenje Štaba civilne zaštite Republike Hrvatske, kojim se potvrđuje da je istraživanje značajno za sustav zaštite i spašavanja u Republici Hrvatskoj.

Na samom početku anketiranja ispitanicima je pročitana sljedeća uputa:

"Vaša obitelj je na osnovi slučaja ušla u uzorak koji predstavlja grad Zagreb. Ispituje se ponašanje građana za vrijeme uzbuna. Osim samog ponašanja u svezi uzbuna, pitat ćemo vas i za vaše stavove, mišljenja i tipične reakcije na neke uobičajene situacije, jer pretpostavljamo da različiti ljudi na različit način reagiraju na ovo izvanredno stanje.

Premda upisujete ime i prezime, profesionalna tajna psihologa vam jamči potpunu diskreciju: naime, vaši odgovori se zapečate i zatim upisuju u kompjutor pod nekim slučajnim brojem i ni na koji način ne mogu

se dovesti u svezu s vama osobno. Vaše ime nam je potrebno jer u dogledno vrijeme namjeravamo prikupiti još neke podatke. Budući da ispunjavanje traje oko jedan sat, možete li odvojiti toliko vremena?

Prvo ću vas ja pitati u svezi nekih osnovnih podataka, a zatim se radi samostalno, ali me uvijek možete pitati kada ste u nedoumici. Molim vas da odgovorite na svako pitanje."

Prvi dio ankete popunjavao je anketar na temelju strukturiranog intervjua, dok su drugi dio popunjavali sami ispitanici, uz mogućnost konzultacije anketara u slučaju eventualnih nejasnoća. Za popunjavanje čitavog upitnika ispitanicima je u prosjeku trebalo sat do sat i pol vremena, a starijima i/ili manje obrazovanim i do dva sata.

Važno je istaknuti da je zanemarivo mali broj građana (oko desetak) odbio suradnju, unatoč upozorenju anketara o dužini trajanja ankete. Svega nekoliko ispitanika, uglavnom vrlo starih, nije bilo u stanju dovršiti anketu. Tako neuobičajeno dobar odaziv građana na takvu vrstu ankete ukazuje na to koliko su u vrijeme prikupljanja podataka bili motivirani surađivati na problemima bolje organizacije života u ratnim uvjetima. Naime, iako su uputa i dokumenti kojima su se anketari predstavljali građanima bili tako sastavljeni da se postigne što bolja suradnja, spremnost građana da odvoje znatan dio svog slobodnog vremena bila je iznad svakog očekivanja.

Posebno valja naglasiti da je u razdoblju u kome je provedena anketa (7.11. do 6.12. 1991) zabilježen samo jedan dan s uzbunama na samom početku anketiranja te da su svi ispitanici doživjeli praktično isti broj uzbuna.

2. STATISTIČKA ANALIZA REZULTATA

U ovom članku prikazani su osnovni statistički pokazatelji za odgovore ispitanika, te samo neki od najinformativnijih rezultata križanja s nezavisnom varijablom naselje, uz uvjet da, je dobiven χ^2 značajan na razini $p \leq 0.01$. Ostali rezultati se nalaze u elaboratu "Ponašanje građana Zagreba za vrijeme uzbuna" koji se može dobiti na uvid u

Republičkom štabu civilne zaštite i Zavodu za istraživanje i razvoj sigurnosti.

2.1 OPIS UZORKA

U Tablici 2.1.1 navedene su karakteristike uzorka na četiri istraživane lokacije i karakteristike ukupnog uzorka. Izražene su u postocima broja ispitanika na pojedinoj lokaciji i postocima ukupnog broja od 419 ispitanika.

dobi od 16 do 25 godina a nešto manje od četvrtine je starije od 50 godina. Gotovo polovica ispitanika je zaposlena, a 63.5% je u braku. Dominantan broj ispitanika ima srednju školu. Dakle, glavninu uzorka čini aktivni dio populacije, obiteljski ljudi zrele dobi. Subuzorci po naseljima nisu izbalansirani prema svim navedenim obilježjima. Razlike su dijelom nastale zbog načina provedbe ankete a dijelom su posljedica stvarnih razlika u

Tablica 2.1.1
Karakteristike uzorka

		TRAVNO	JARUN	BORONGAJ	CENTAR	UKUPNO
SPOL	MUŠKARCI	50.0	40.4	40.3	45.8	44.4%
	ŽENE	50.0	59.6	58.7	54.2	55.6%
DOB*	DO 25 GODINA	35.6	17.3	25.0	31.8	27.4%
	OD 26 DO 50	42.3	67.3	44.2	41.1	48.7%
	OD 51 GODINE	22.1	15.4	30.8	27.1	23.9%
OBRAZOVANJE	DO 4 RAZREDA ŠKOLE	2.9	1.0	4.8	0.0	2.1%
	8 RAZREDA ŠKOLE	7.7	12.5	9.6	7.5	9.3%
	SREDNJA ŠKOLA	60.6	62.5	55.8	49.5	57.0%
	VIŠA ŠKOLA	3.8	4.8	11.5	7.5	6.9%
	FAKULTET	24.0	16.3	16.3	27.1	21.0%
	MAGISTERIJ, DOKTORAT	1.0	2.9	1.9	8.4	3.6%
ZANIMANJE*	UČENIK, STUDENT	25.0	11.5	21.2	26.2	21.0%
	ZAPOSLEN	50.0	59.6	39.4	48.6	49.4%
	DOMAĆICA	1.9	2.9	6.7	1.9	3.3%
	PENZIONER	16.3	12.5	26.0	20.6	18.9%
	NEZAPOSLEN	6.7	13.5	6.7	2.8	7.4%
U BRAKU	DA	66.3	71.2	60.6	56.1	63.5%
	NE	33.7	28.8	39.4	43.9	36.5%
PRETEŽNO BORAVIO U ZAGREBU U DOBA UZBUNA	DA	100.0	100.0	97.1	100.0	99.3%
	NE	0.0	0.0	2.9	0.0	0.7%
UKUPNI BROJ ISPITANIKA		104	104	104	107	419

* Razlika s obzirom na lokaciju značajna na nivou $p \leq 0.01$

Uzorak sadrži više žena nego muškaraca što je odraz stvarnog trenutnog stanja u domaćinstvima Zagreba. Muškarci se manje zadržavaju u svojim domovima i u uobičajenim prilikama, a u doba uzbuna češće preuzimaju obaveze izvan kuće bilo službene (u obrani, razna dežurstva) bilo poslove za obitelj.

Približno polovica ispitanika stara je između 25 i 50 godina, nešto više od četvrtine je u

području socijalnih i ekonomskih obilježja gradskih naselja.

Kako je anketa bila dobrovoljna, za očekivati je da će uzorak biti pristrasan s obzirom na više karakteristika te da će u uzorku biti manje onih kojima ta vrsta ispitivanja predstavlja poteškoću (starci, slabo obrazovani i sl.).

2.2 PONAŠANJE GRAĐANA ZAGREBA ZA VRIJEME UZBUNA

2.2.1 ANGAŽMAN U OBRANI ILI CIVILNOJ ZAŠTITI

Iz Tablice 2.2.1.1 vidimo da 62.8% ispitanika nije izravno uključeno u obranu. Najveći postotak uključen je u Civilnu zaštitu u ustanovi, a kategoriju ostalo čine pripadnici kriznih štabova različite namjene.

Tablica 2.2.1.1

Angažman u obrani ili civilnoj zaštiti

1) Civilna zaštita u MZ	7.6
2) Civilna zaštita u ustanovi	9.3
3) Vatrogasna organizacija	0.0
4) Crveni križ	0.7
5) ZNG ili rezervni sastav garde	5.3
6) MUP ili rezervni sastav policije	1.2
7) Narodna zaštita	3.8
8) Društvene organizacije (Narodna tehnika, radioamateri i sl.)	0.2
9) Caritas	0.5
10) Nisam uključen	62.8
11) Ostalo	8.6

2.2.2 INFORMIRANOST O POSTUPCIMA U SLUČAJU UZBUNE

Tablica 2.2.2.1 pokazuje da je 35.3% ispitanika pročitao letak Civilne zaštite tiskan upravo zbog situacija uzbune. Nešto više od polovice ispitanika pročitao je nešto slično letku i izjavljuje da dobro poznaje svih pet znakova za uzbunjivanje. Ipak, razgovor s ispitanicima nakon popunjavanja ankete sugerira da se u pravilu razlikuju samo tri znaka: "zračna opasnost", "prestanak uzbune" i "onaj drugačiji", što je izgleda uobičajena verbalizacija za znak opće opasnosti.

Podatak da tek nešto više od polovice ispitanika smatra da su skloništa i prostori za sklanjanje u gradu odgovarajuće označeni mora zabrinuti i pokrenuti akciju da se u tom smislu nešto hitno poduzme.

Tablica 2.2.2.2 pokazuje da su radio i televizija najvažniji izvori informiranja o znacima za uzbunu ali da velik značaj imaju i plakati i usmena predaja.

U Tablici 2.2.2.3 uočava se da 42.5% ispitanih izjavljuje da povjerenici Civilne zaštite nisu nikad tražili od njih da odu u sklonište, što može zabrinuti s obzirom na to da **gotovo 40%** ispitanika nije čulo sve uzbune sirenom (tablica 2.2.2.4).

Radio i televizija su ponovno odlučujući medij za upozoravanje građana (Tablica 2.2.2.5), a zatim prema važnosti dolaze ukućani i susjedi, dok 12.4% ispitanika izjavljuje da su ih na uzbunu upozorili djelatnici Civilne zaštite.

I pokraj trovrstnog izvora informiranja ipak je 14.8% ispitanika po neki put ostalo neobavješteno.

2.2.3 POSTUPCI PRIJE ODLASKA U SKLONIŠTE

Podaci u Tablici 2.2.3.1 ukazuju na sljedeće:

- građani u vrlo visokom postotku zamračuju i zatvaraju rolete i kapke, ali u znatno nižem postotku ostavljaju otvorene prozore. Da li se radi o nastojanju da se održi toplina u stanu (dio uzbuna je bio za hladnijih dana), o zaboravljivosti ili neshvaćanju koristi takvog postupka tek treba utvrditi, ali je očito da glede toga treba pojačati propagandno-informativnu djelatnost.
- dok je zatvaranje plina relativno česta aktivnost, isključivanje struje je znatno rjeđe.
- oko dvije trećine ispitanika uzima hranu, vodu, toplu odjeću i lijekove. Dio ispitanika koji nikad ne uzima dokumente odlazi u podrum vlastite obiteljske kuće.

Tablica 2.2.2.1
Informiranost o postupcima u slučaju uzbune

1) Da li ste pročitali letak Civilne zaštite	35.3 DA	NE 64.7
2) Da li ste pročitali nešto slično o tome	56.6 DA	NE 43.4
3) Da li ste dobro upoznati sa svim znakovima za uzbunjivanje koji se daju sirenama (5 znakova)	51.1 DA	NE 48.9
4) Smatrate li da su skloništa i prostori za sklanjanje u gradu odgovarajuće označeni	53.6 DA	NE 46.4

Tablica 2.2.2.2
Na koji način ste informirani o postupcima građana na znak za uzbunjivanje

1) tečaj Civilne zaštite	24.3 DA	NE 75.7
2) plakat, ploče upozorenja	63.0 DA	NE 37.0
3) posebna brošura ili letak	27.9 DA	NE 72.1
4) radio, TV	94.5 DA	NE 5.5
5) usmena predaja od ukućana, susjeda	53.2 DA	NE 46.8
6) nisam informiran	8.4 DA	NE 91.6

Tablica 2.2.2.3
Da li su pripadnici jedinica i povjerenici CZ na znak zračne opasnosti od vas tražili da odete u sklonište

1) uvijek 27.2	2) ponekad 30.3	3) nikad 42.5
----------------	-----------------	---------------

Tablica 2.2.2.4

DA LI STE ČULI SVE UZBUNE SIRENOM	61.1 DA	NE 38.9
-----------------------------------	---------	---------

Tablica 2.2.2.5
Na uzbune su me upozoravali (zaokružite DA ili NE)

1) upozorili su me pripadnici CZ	12.4 DA	NE 87.6
2) upozorili su me drugi	29.8 DA	NE 70.2
3) čuo sam na radiju, TV	81.6 DA	NE 18.4
4) neki put sam ostao neobaviješten	14.8 DA	NE 85.2

d) iako svega 5.5% ispitanika nema tranzistor, tek nešto više od polovice nosi redovito tranzistor u sklonište, a najvjerojatnije stoga što više ljudi sluša jedan aparat.

e) podatak da svega 17.7% ispitanika nosi redovito komplet za osobnu zaštitu, te još 4.1% povremeno, pokazuje da građani nisu dobro osigurani u slučaju radiološke, kemijske ili biološke opasnosti. Uz 56.3% ispitanika koji izjavljuju da nemaju

komplet, za pretpostaviti je da i veći dio od 22% ispitanika koji izjavljuju da ga nikad ne nose u sklonište zapravo i nema komplet za osobnu zaštitu.

U Tablici 2.2.3.1 kategorija "nešto drugo" poslužila je ispitanicima kao mjesto gdje su opisali što su sve nosili u sklonište: knjige, časopise, igračke, karte, cigarete, novac, nakit, baterijske svjetiljke, ručni rad, pelene za bebu, materijal za prevodenje, psa.

Tablica 2.2.3.1

Da li prije odlaska u sklonište postupate u skladu s uputama tijela i službi civilne zaštite

POSTUPCI	NIKAD	POVREMENO	ČESTO	REDOVITO	NEMA
	1	2	3	4	5
1) zatvaranje vode	43.9	9.1	1.0	46.1	0.0
2) zatvaranje plina	6.4	8.1	3.3	64.0	18.1
3) isključivanje el. struje	32.7	11.2	3.3	52.7	0.0
4) gašenje peći	7.2	3.6	1.0	47.5	40.8
5) zamračivanje	1.4	1.4	0.7	96.4	0.0
6) zatvaranje roleta i kapaka	1.4	3.1	1.2	91.4	2.9
7) otvaranje prozora	13.6	13.8	4.3	67.8	0.5
8) uzimanje hrane i vode	15.8	15.3	6.4	62.3	0.2
9) uzimanje lijekova	21.7	13.1	3.8	58.0	3.3
10) osobni dokumenti	4.8	7.6	2.9	84.7	0.0
11) deke i topla odjeća	13.6	11.2	5.3	69.9	0.0
12) tranzistor	27.0	11.0	4.1	52.5	5.5
13) komplet za osobnu zaštitu	22.0	4.1	0.0	17.7	56.3
14) nešto drugo	89.5	0.7	0.0	7.9	1.9

2.2.4 RAZLOZI ODLASKA U SKLONIŠTE

Podatak da je svega 8% ispitanika navelo još neki razlog odlaska u sklonište pokazuje da je predloženih sedam uglavnom dobro iscrpilo moguće razloge. Dominira vlastita procjena opasnosti. Sljedeći najvažniji razlog je zbrinjavanje drugih osoba. Kako Tablica 2.2.4.2 pokazuje da 67.3% ispitanika pomaže i brine još o nekom, a kao razlog odlaska u sklonište javlja se u 72.8% slučajeva - možda "višak" od 5% predstavlja dio ispitanika koji ne žele priz-

nati pravi razlog (na primjer strah kojega navodi samo 45.3% ispitanika) pa ga racionaliziraju brigom o nekom drugom. Svega pedesetak posto ispitanika kao razlog navodi preporuku službenih tijela a petina ih odlazi samo kad im to ozbiljnije ne remeti normalan život.

Interesantno je da socijalni pritisak (išli su svi, odnosno sumnjivi su oni koji ne idu) kod zamijetnog dijela ispitanika djeluje kao motivacijski faktor za odlazak u sklonište.

Tablica 2.2.4.1

Razlozi odlaska u sklonište

ODGOVORITE NA SVAKU TVRDNJU DA LI TOČNO OPISUJE VAŠE RAZLOGE ODLASKA U SKLONIŠTE	TOČNO	NETOČNO
	1	2
1) zbog preporuke službenih tijela	48.9	51.1
2) prema vlastitoj procjeni opasnosti	79.0	21.0
3) zbog zbrinjavanja članova obitelji ili drugih	72.8	27.2
4) okolini su sumnjivi oni koji ne idu	21.0	79.0
5) odlazili ste samo kad vam uzbuna nije ozbiljnije remetila normalan život (spavanje, pranje itd.)	20.3	79.7
6) išli ste zato jer vas je strah	45.3	54.7
7) svi su išli pa i ja	26.0	74.0
8) nešto drugo	8.1	91.9

Tablica 2.2.4.2

DA LI PRILIKOM ODLASKA U SKLONIŠTE POMAŽETE I BRINETE O JOŠ NEKOM (DJETETU, STARCU ITD.)	DA 67.3	NE 32.7
--	------------	------------

U Tablici 2.2.4.1 u kategoriji "nešto drugo" ispitanici su kao razlog odlaska u sklonište naveli sigurnost, bez obrazloženja da li je riječ o njihovoj ili službenoj procjeni opasnosti, te odlazak kao obvezu na radnom mjestu ili kao obvezu povjerenika Civilne zaštite.

2.2.5 STAVOVI PREMA SKLANJANJU

U ovom dijelu ankete zadano je osam tvrdnji koje se na ovaj ili onaj način odnose na stavove, mišljenja ili vjerovanja povezana s procjenom opasnosti i potrebom sklanjanja.

Svega jedna trećina ispitanika smatra situaciju izrazito opasnom, a 14% ispitanika uopće ne smatra da postoji takva opasnost da treba ići u sklonište. Svega 7% ispitanika smatra sklonište jednako nesigurnim kao i ostala mjesta gdje se može otići, dok se 56% ispitanika uopće ne slaže s tom tvrdnjom. Distribucija odgovora na treću tvrdnju ukazuje

na manje ili više fatalistički stav više od polovice ispitanika u svezi pogibije. Oko dvije trećine ispitanika ne smatra boravak u skloništima nepodnošljivim, a svega 6% radije riskira život nego da trpi nepodnošljive uvjete u skloništu.

Približno dvije trećine ispitanika ne smatra da će se baš njima nešto dogoditi u velegradu, iako treba uočiti da je samo kod 10.7% ispitanika to izrazito jak stav. Odgovori na šestu tvrdnju pokazuju da svega 11.2% ispitanika smatra da u njihovoj blizini nema važnijih objekata pa ni razloga za bojazan da će biti neposredno ugroženi.

Izrazitu spremnost na rizik, kao cijenu normalnog življenja, izražava 13.4 % ispitanika, dok 45.6% nastoji ništa ne riskirati bez obzira na poremećen život.

Tablica 2.2.5.1

Stavovi prema sklanjanju

MOLIMO VAS DA PROCIJENITE U KOJOJ SE MJERI SLAŽETE S OVIM MIŠLJENJIMA	JAKO	OSREDNJE	MALO	UOPĆE NE
	4	3	2	1
1) Situacija nije toliko opasna da je potrebno boraviti u skloništu	13.8	32.9	18.9	34.4
2) Sklonište (zaklon) u koje mogu otići podjednako je nesigurno kao i bilo koje drugo mjesto na koje mogu otići	7.2	16.5	20.8	55.6
3) Ako je čovjeku suđeno da pogine, tada mu skloništa neće pomoći	16.7	16.2	16.2	50.8
4) Boravak u skloništu mi je do te mjere nepodnošljiv da radije prihvaćam rizik da mi se nešto dogodi	6.2	12.0	14.1	67.7
5) Male su šanse da se baš meni nešto dogodi u milionskom Zagrebu	10.7	27.2	26.5	35.6
6) Ne nalazim se u blizini važnijih objekata pa je besmislen strah da će bombe pasti baš na ovaj kraj grada	11.2	17.2	16.9	54.7
7) Mislim da se isplati riskirati da bi čovjek mogao bar koliko-toliko normalno živjeti kako je i navikao	13.4	16.9	24.1	45.6
8) Pametno je otići u sklonište i izvan vremena uzbune, jer sigurno je sigurno	7.9	7.2	7.2	77.8

Tablica 2.2.5.2

ZBOG SIGURNOSTI ODLAZIO SAM U SKLONIŠTE I KAD NIJE BILO UZBUNE	7.4 DA	NE 92.6
---	--------	---------

Iz Tablice 2.2.5.2 vidljivo je da 7.4% građana odlazi u sklonište i onda kada nema uzbunom najavljene opasnosti što je u gotovo potpunom skladu sa stavom iskazanim posljednjom tvrdnjom u Tablici 2.2.5.1, s kojom se potpuno (jako) slaže približno isti broj ispitanika. Ipak, valja uočiti da pozitivan stav prema sklanjanju izvan vremena uzbune ima osjetno veći broj ljudi (ukupno 22.3%) od broja onih koji to stvarno i čine.

2.2.6 ODLAZAK U SKLONIŠTE

Pregled podataka u tablicama 2.2.6.1 do 2.2.6.5 pokazuje sljedeće:

- a) svega 2.9% ispitanika nije niti jednom išlo u sklonište, a 4.3% išlo je samo jednom***. Gotovo redovito ili svaki put je ukupno išlo 68.5% ispitanika, što govori da je većina građana ozbiljno shvatila opasnost i što u toj situaciji znači sklanjanje (Tablica 2.2.6.1).
- b) u sklonište se išlo uglavnom podjednako i danju i noću (Tablica 2.2.6.2). Od onih koji nisu išli uvijek, većina je češće išla danju (dio ispitanika je izjavio da se nije probudio za vrijeme nekih noćnih uzbuna). Također se opaža trend (Tablica 2.2.6.3) redovitijeg odlaska na početku razdoblja uzbunjivanja. Takva situacija je vjerojatno posljedica toga da Zagreb u razdoblju ispitivanja nije

doživio razaranja većih razmjera. Očito je da bi trebalo objasniti građanima da je svaka uzbuna dana zbog potencijalne opasnosti i da to što se više puta nije ništa dogodilo ne znači da se treba ležerno ponašati prilikom sljedećih uzbuna.

- c) građani su se uglavnom sklanjali u namjenska skloništa i podruma (Tablica 2.2.6.4), a svega 7.4% u niže katove zgrada. Redovito je u stanu ostalo 5.7% ispitanika. Gotovo dvije trećine ispitanika sklanjalo se u svojoj kući (Tablica 2.2.6.5). U Tablici 2.2.6.4 "negdje drugdje" označava odlazak u pothodnik (kategorija "redovito" se javlja na Borongaju), u kafić, na kavu ili ostajanje na radnom mjestu.
- d) u slučaju kad ih je uzbuna zatekla na ulici, građani su najčešće odlazili u najbliže označeno sklonište (jedan je ispitanik naveo da ga u nekoliko skloništa nisu pustili). Gotovo četvrtina nije se našla u toj situaciji što govori o slaboj pokretljivosti građana vjerojatno prouzrokovanoj promjenama u stilu života u razdoblju uzbuna. U priručnom zaklonu ostajalo je 19.3 % ispitanika, a u vlastito sklonište odlazilo je 13.8% ispitanika, najvjerojatnije onih koji nisu bili previše daleko od kuće. U Tablici 2.2.6.6 u kategoriji "nešto drugo" nalaze se

Tablica 2.2.6.1

2.9 1) nijednom	4.3 2) samo jednom	24.3 3) povremeno	31.5 4)gotovo redovito	37.05 5) svaki put
-----------------	--------------------	-------------------	------------------------	--------------------

Tablica 2.2.6.2
U sklonište ste išli

1) redovitije danju	18.6
2) redovitije noću	4.1
3) podjednako danju i noću	70.2
4) nisam išao u sklonište	7.2

*** U elaboratu se mogu naći detaljni podaci kojim kategorijama pripadaju navedeni ispitanici.

sljedeći postupci: idem kući, idem kud sam krenuo, ostao sam gdje sam bio, nastavim raditi i dalje vozim auto.

Tablica 2.2.6.3
Redovitije ste išli

1) u početku	29.4
2) nakon što su uzbune učestale	5.7
3) podjednako u početku i kasnije	58.9
4) nisam išao u sklonište	6.0

Tablica 2.2.6.4

ZA VRIJEME UZBUNE ODLAZITE	REDOVITO	POVREMENO	NIKADA
	3	2	1
1) u namjenski izgrađeno (pravo) sklonište	20.5	28.6	50.8
2) u podrum zgrade	29.1	30.5	40.3
3) u niže katove zgrade	7.4	22.7	69.9
4) ostajem u svojem stanu	5.7	38.4	55.8
5) negdje drugdje _____	1.0	9.5	89.5

Tablica 2.2.6.5

5) Da li imate sklonište u svojoj kući	64.2 DA	NE 35.8
--	---------	---------

Tablica 2.2.6.6

Kako ste postupili ako vas je znak za zračnu opasnost zatekao na ulici, odnosno na drugom mjestu, podalje od mjesta stanovanja ili rada

1) odlazili ste u "svoje sklonište"	DA 13.8	NE 86.2
2) odlazili ste u najbliže označeno sklonište	48.7	51.3
3) ostajali ste u nekoj kućnoj veži, zaklonjenom prostoru ili podrumu najbliže zgrade	19.3	80.7
4) nisam se našao u toj situaciji	24.1	75.9
5) nešto drugo _____	6.7	93.3

2.2.7 KARAKTERISTIKE SKLONIŠTA

Najvažniji aspekti opremljenosti i procjena potrebnog vremena za dolazak do skloništa su u tablicama 2.2.7.1 i 2.2.7.2.

Trećina ispitanika smatra da je u njihovom skloništu loša ventilacija, a da nema dovoljno mjesta za sve smatra 27% ispitanika. Čak 12.2% ne zna postoje li istaknute upute o ponašanju za vrijeme uzbune, a 56.6% misli da ih nema u skloništu. Budući da su mjesta

na kojima ljudi nešto čekaju "zahvalna" za postavljanje propagandno-informativnog materijala (jer ljudi u dosadi čitaju sve što visi na zidu) trebalo bi što više skloništa opskrbiti adekvatnim plakatima. Opskrbljenost električnom strujom je izvrsna, što se ne može reći i za vodovod, WC i ležaje.

Ispitanici procjenjuju da im je potrebno vrlo kratko vrijeme za silazak u sklonište od uočavanja znaka za uzbunu. Čak 63%

ispitanika smatra da im do skloništa treba tri minute ili manje, a čak 91% smatra da može stići unutar 5 minuta. Dulje vrijeme, 15 i 20 minuta naveli su invalidi ili teže bolesne osobe. Prosječno vrijeme potrebno za odlazak u sklonište procijenjeno je na 3.57 minuta uz standardnu devijaciju od 2.75 minuta.

se znatno češće pije nego što to iskazuju ispitanici. Vjerojatno je riječ o socijalno poželjnom odgovaranju - upute službenih tijela upozoravale su da se u skloništu ne pije.

Mnogi ispitanici izjavljuju da neumjereno puše. Također se često javljaju i druge dvije bihevioralne reakcije "moram se kretati" i

Tablica 2.2.7.1

Vaše sklonište ima

1) električno osvjetljenje	92.8 DA	5.5 NE	NE ZNAM 1.7
2) dobru ventilaciju	59.7 DA	32.9 NE	NE ZNAM 7.4
3) vodovod	55.1 DA	38.4 NE	NE ZNAM 6.4
4) ležaje	56.3 DA	41.8 NE	NE ZNAM 1.9
5) WC	57.3 DA	39.9 NE	NE ZNAM 2.9
6) dovoljno mjesta za sve	65.9 DA	27.0 NE	NE ZNAM 7.2
7) istaknute upute o ponašanju u situaciji uzbune	31.3 DA	56.6 NE	NE ZNAM 12.2

Tablica 2.2.7.2

KOLIKO VAM JE VREMENA POTREBNO DA SIDETE U SKLONIŠTE (približno u minutama od početka znaka za uzbunu)	DO 1' 21.1	DO 2' 21.3	DO 3' 20.6	DO 5' 28.1	DO 10' 7.7	OD 10' 1.2
---	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.2.8 PONAŠANJE ZA VRIJEME UZBUNA

Vrlo mali postotak ispitanika naveo je još nešto drugo osim 17 ponuđenih oblika ponašanja (Tablica 2.2.8.1) što upućuje na dobar odabir tipičnih ponašanja u skloništu. Uočava se da većina ispitanika razgovara, sluša radio i pazi na djecu. Više ispitanika gleda televiziju nego što čita. Popularne su i društvene igre, osobito kartanje, gdje se vjerojatno bolje skreće pozornost s razmišljanja o opasnosti.

Skoro četvrtina ispitanika pokušava odagnati nesreću - podatak koji pokazuje da je u takvim situacijama vrlo izraženo praznovjerno ponašanje. Nešto veći postotak ispitanika moli. Interesantan je podatak da je veći postotak ispitanika spreman priznati da uzima sedative, nego da "popije čašicu" (što je vrlo blaga, socijalno prihvatljiva formulacija). Podatak da samo 1.7% ispitanika redovito ili često popije čašicu ne odgovara nesustavnom opažanju autora ovog rada i anketara: alkohol

"sjedim i ne radim ništa", te emocionalna reakcija "dodu mi suze". Nije rijetka i najmanje prilagođena reakcija: "posvađam se". Agresivno ponašanje nekolicine ljudi u skloništu može u određenoj situaciji (laički rečeno u situaciji "prenapregnutih živaca") uzrokovati sukob većih razmjera.

Za vrijeme uzbune ispitanici još i jedu, piju kavu, čuvaju psa, rade ručni rad, uče, uče s djetetom, rade kućne poslove, obilaze zgradu kao povjerenici Civilne zaštite, a jedna osoba redovito meditira (Tablica 2.2.8.1, kategorija "nešto drugo").

Na osnovi Tablice 2.2.8.2 vidimo da je gotovo 70% ispitanika izlazilo iz skloništa za vrijeme uzbune, a jedna četvrtina to nije željela. U Tablici 2.2.8.3 navedeni su osnovni razlozi za izlazak iz skloništa.

To je u prvom redu radoznalost da se vidi što se izvan skloništa događa. Sljedeći važan razlog je vraćanje u stan po potrebne stvari.

Četvrtina ispitanika izlazila je zbog pušenja, odnosno zbog želje da se provjeri da li je u kući sve u redu. Relativno mali broj ispitanika odlazio je kući radi spavanja.

Tablica 2.2.8.1

Ponašanje za vrijeme uzbune

ZA VRIJEME UZBUNE	NIKAD	POVREMENO	ČESTO	REDOVITO
	1	2	3	4
1) čitam	50.4	36.8	11.0	1.9
2) gledam TV	52.0	31.3	8.1	8.6
3) slušam radio	6.0	31.3	22.7	40.1
4) razgovaram	2.1	25.1	31.0	41.8
5) kartam	64.2	22.4	7.6	5.7
6) igram druge društvene igre	71.8	21.0	3.8	3.3
7) pokušavam spavati	59.9	35.8	2.9	1.1
8) neumjereno pušim	79.7	14.3	7.6	4.3
9) popijem čašicu	88.3	10.0	1.2	0.5
10) uzmem sedativ	86.4	10.7	1.4	1.4
11) pokušavam odagnati nesreću	74.2	17.7	4.3	3.8
12) sjedim i ne radim ništa	43.7	37.5	11.5	7.4
13) molim se	68.7	21.5	4.1	5.7
14) posvađam se	83.5	14.1	1.0	1.4
15) moram se kretati	38.7	45.1	11.5	4.8
16) dođu mi suze	72.8	21.2	3.8	2.1
17) pazim na svoje dijete	45.3	8.8	8.8	37.0
18) nešto drugo _____	94.3	1.9	2.4	1.4

Tablica 2.2.8.2

Da li ste izlazili iz skloništa za vrijeme trajanja uzbune

1) ne, nisam htio	24.8
2) ne, nisam mogao zbog režima u skloništu	1.9
3) da, ponekad	59.7
4) da, redovito	9.1
5) nisam bio u skloništu	4.5

Tablica 2.2.8.3

Izlazio sam zbog razloga

1) odlazio sam provjeriti da li je u kući sve u redu	25.5 DA	NE 74.5
2) odlazio sam u stan po potrebne stvari	40.6 DA	NE 59.4
3) izlazio sam vidjeti što se događa	43.9 DA	NE 56.1
4) odlazio sam kući na WC	28.4 DA	NE 71.6
5) izlazio sam pušiti	24.6 DA	NE 75.4
6) odlazio sam telefonirati	8.8 DA	NE 91.2
7) odlazio sam kući na spavanje	13.3 DA	NE 87.0
8) nešto drugo	7.2	92.8

U Tablici 2.2.8.3 u kategoriji "nešto drugo" ispitanici su naveli kao razlog izlaska iz skloništa potrebu da prošetaju psa, da puste susjede u svoj podrum, gledanje televizije, odlazak u šetnju i jednostavno "dosadilo mi je".

2.2.9 DOŽIVLJAVANJE ZA VRIJEME UZBUNA

Ponašanje i doživljavanje usko je povezano s procjenom ugroženosti pa je od ispitanika zatraženo da procijene kolika je opasnost od ratnih razaranja tu gdje žive. Svega 4.5% ispitanika smatra da nije ni malo ugroženo, a ekstremnu procjenu ugroženosti daje 22.2% ispitanika. Kao malo ugroženo područje svoje naselje percipira 37% ispitanika a 36% ispitanika smatra da je područje dosta ugroženo.

Tablica 2.2.9.1

Molimo vas da procijenite kolika je opasnost od ratnih razaranja tu gdje živite

1) izuzetno ugroženo područje	22.2
2) dosta ugroženo područje	36.3
3) malo ugroženo područje	37.0
4) nimalo ugroženo područje	4.5

Tablica 2.2.9.2

Da li ste vidjeli

1) avione	63.2 DA	NE 36.8
2) bombardiranje	16.0 DA	NE 84.0
3) snajperiste	9.1 DA	NE 99.0

Tablica 2.2.9.3

Da li ste čuli

1) avione	94.5 DA	NE 5.5
2) bombardiranje	67.3 DA	NE 32.7
3) snajperiste	46.1 DA	NE 53.9
4) detonacije mina	77.3 DA	NE 22.7
5) pucnjavu	97.4 DA	NE 2.6

Tablica 2.2.9.4

Koliko ste zaštićeni u svojem skloništu

1) potpuno	37.9
2) djelomično	48.4
3) vrlo malo	11.9
4) nimalo	1.7

U tablicama 2.2.9.2 i 2.2.9.3 nalaze se postoci ispitanih građana koji smatraju da su vidjeli i čuli neprijateljske akcije. Zanimljivo je da je 9.1% naših ispitanika osobno vidjelo snajperiste, a čak 46% prepoznalo njihovu pucnjavu. Praktički svi ispitanici su čuli avione i pucnjavu, a vrlo visok postotak čuo je detonacije mina i bombardiranje.

Subjektivna procjena zaštićenosti u skloništu (Tablica 2.2.9.4) pokazuje da najviše ispitanika smatra da su djelomice zaštićeni. Samo 1.7% ispitanika (što je manje od postotka ispitanika koji ne idu u sklonište) ne osjeća se ni malo zaštićenim u svojem skloništu.

Dvadesetak posto ispitanika izjavljuje da se netko iz obitelji privremeno sklanjao iz Zagreba zbog opasnosti (Tablica 2.2.9.5).

Tablica 2.2.9.5

DA LI SE NETKO IZ VAŠE OBITELJI MAKAR PRIVREMENO SKLANJAO IZ ZAGREBA ZBOG OPASNOSTI	DA 19.6	NE 80.4
---	------------	------------

Tablica 2.2.9.6

*Procijenite koliko su vas pogađale pojedine od ovih stvari.
Ako niste išli u sklonište pretpostavite koliko bi vas smetale.*

	JAKO	OSREDNJE	MALO	UOPĆE NE
	4	3	2	1
1) Pomanjkanje informacija o tome što se događa	56.8	21.5	13.4	8.4
2) Prisustvo ljudi općenito	4.3	15.5	24.1	56.1
3) Prisustvo nepoznatih ljudi	7.4	16.2	31.0	45.9
4) Gužva, nemogućnost da se nađe mirno mjesto "za sebe"	10.7	19.6	32.0	37.7
5) Loš zrak	28.9	21.0	27.7	22.4
6) Mogućnost zaraze različitim bolestima	26.0	14.6	23.6	35.8
7) Nemogućnost normalnog održavanja osobne higijene	36.5	23.6	22.4	17.4
8) Paničarenje drugih ljudi	48.7	26.3	12.9	12.2
9) Neuredna prehrana	13.8	25.8	33.4	27.0
10) Neuredno obavljanje nužde	35.6	20.0	25.1	19.3
11) Neshvaćanje drugih ljudi o kakvoj se ozbiljnoj situaciji radi	31.3	27.4	19.3	22.0
12) Ponašanje pušača	37.5	17.2	14.6	38.0
13) Nediscipliniranost djece	19.3	22.0	26.5	32.2
14) Plač male djece	7.2	13.6	26.0	53.2
15) Nekulturno ponašanje odraslih	53.0	19.3	15.5	12.2
16) Nošenje stvari u sklonište i iz skloništa	12.9	18.6	28.6	39.9
17) Neodgovorno ponašanje moje obitelji	27.0	16.7	16.9	39.4
18) Širenje glasina	56.3	16.9	10.5	16.2
19) Loši mirisi	36.0	27.2	19.6	17.2
20) Slabo osvjetljenje	10.0	25.5	29.1	35.3
21) Pretjerana buka	24.8	25.1	25.5	24.6
22) Neznanje o tome što se u neposrednoj blizini događa	41.5	26.7	18.4	13.4
23) Mirovanje, nemogućnost korisne akcije	36.8	27.9	21.0	15.0

Tablica 2.2.9.7

Međuljudski odnosi u mojem skloništu najčešće su bili

1) vrlo srdačni uz puno međusobnog pomaganja	40.8
2) uglavnom dobri	53.2
3) ne previše dobri	4.1
4) neugodni, svatko je mislio na sebe	1.2

Tablica 2.2.9.8

ZA VRIJEME UZBUNE SE VEĆI DIO VREMENA OSJEĆAM	UOPĆE NE	MALO	OSREDNJE	JAKO
	1	2	3	4
1) ponižen	48.9	18.4	13.6	13.1
2) ljut	18.1	21.2	21.0	39.6
3) prestrašen	42.7	29.1	16.7	11.5
4) nervozan	31.0	36.0	20.5	12.4
5) bespomoćan	32.9	19.1	18.1	29.8
6) napet	25.3	36.8	20.8	17.2
7) "prazan"	49.2	20.3	17.9	12.6
8) tužan	32.7	28.9	15.3	23.2
9) zabrinut	11.5	28.4	22.4	37.7
10) ogorčen	11.9	15.0	15.5	57.5

U Tablici 2.2.9.6 navedeni su razlozi za nelagodu pri boravku u skloništu. Nedostatak informacija o tome što se događa, nekulturno ponašanje odraslih, širenje glasina i paničarenje drugih ljudi ocijenjeni su kao najjači izvori neugode. Također se negativno doživljavaju nemogućnost odlaska na WC i održavanje higijene, ponašanje pušača, loši mirisi i pretjerana buka, a slično vrijedi i za neodgovorno ponašanje vlastite obitelji, neshvaćanje drugih ljudi o ozbiljnosti situacije i nemogućnost korisne akcije. Nazočnost nepoznatih ljudi, nazočnost ljudi općenito, plač male djece i slabo osvijetljenje nisu često spominjani kao jači razlozi za odbojnost prema skloništu.

Potvrdu za uglavnom dobru društvenu klimu u skloništim nalazimo u Tablici 2.2.9.7. Vidljivo je da svega 1.2% ispitanika doživljava tu klimu kao vrlo neugodnu, a čak 40.8% drži da su odnosi bili srdačni uz puno međusobnog pomaganja.

U Tablici 2.2.9.8 nalazi se pregled zastupljenosti određenih emocionalnih stanja ispitanika za vrijeme uzbune. Najizraženija emocija je ogorčenje, a zatim slijede ljutnja i

zabrinutost. Interesantno je da vrlo mali broj ispitanika izjavljuje da se osjeća prestrašenim, odnosno praznim i nervoznim.

2.3 PONAŠANJE GRAĐANA ZAGREBA ZA VRIJEME UZBUNA OVISNO O TIPU NASELJA U KOJEM ŽIVE

2.3.1 ANGAŽMAN U OBRANI ILI CIVILNOJ ZAŠTITI

Na Borongaju i Jarunu nalazi se najmanje ispitanika uključenih u obranu ili Civilnu zaštitu (Tablica 2.3.1.1).

2.3.2 INFORMIRANOST O POSTUPCIMA U SLUČAJU UZBUNE

Letak koji je posebno tiskan zbog ratne opasnosti pročitao je najviše ispitanika s područja Jaruna a najmanje iz Travnog. Nešto slično letku u najvećem broju je pročitano na Borongaju a najmanje na Jarunu (tablice 2.3.2.1 i 2.3.2.2). Mada različito obaviješteni pisanim putem, ispitanici se ne razlikuju značajno u izjavama o vlastitoj obaviještenosti o znakovima za uzbunu.

*Tablica 2.3.1.1**Područje grada u kojem živim (redak) i angažman u obrani ili civilnoj zaštiti (stupac)*

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	CZ	OSTALO	NIJE UKLJUČEN	UKUPNO
TRAVNO	20 19.2 28.2 4.8	32 30.8 37.6 7.6	52 50.0 19.8 12.4	104 24.8
JARUN	16 15.4 22.5 3.8	14 13.5 16.5 3.3	74 71.2 28.1 17.7	104 14.8
BORONGAJ	14 13.5 19.7 3.3	14.4 13.5 16.5 3.3	76 73.1 28.9 18.1	104 24.8
CENTAR	21 19.6 29.6 5.0	25 23.4 29.4 6.0	61 57.0 23.2 14.6	107 25.5
UKUPNO	71 16.9	85 20.3	263 62.8	419 100.0

$\chi^2 = 18.77$, stupnjevi slobode = 6, značajnost (p) = .0046, koeficijent kontingencije (C) = .207

*Tablica 2.3.2.1**Područje grada u kojem živim (redak) i pročitao letak Civilne zaštite (stupac)*

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	16 15.4 10.8 3.8	88 84.6 32.0 21.0	104 24.8
JARUN	53 51.0 35.8 12.6	51 49.0 18.8 12.2	104 24.8
BORONGAJ	40 38.5 27.0 9.5	64 61.5 23.6 15.3	104 24.8
CENTAR	39 36.4 26.4 9.3	68 63.6 25.1 16.2	107 25.5
UKUPNO	148 35.3	271 64.7	419 100.0

$\chi^2 = 29.74$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .257

Ispitanici iz Centra i Borongaja češće smatraju da su skloništa u gradu neodgovarajuće označena (tablica 2.3.2.3). To su ujedno i dijelovi grada u kojima je manje namjenskih skloništa i u kojima je zbog tipa gradnje otežano označavanje, pa je vrlo vjerojatno da se ocjene ispitanika odnose na označenost skloništa u okolini u kojoj žive a ne na cijeli grad.

Ispitanici su podjednako informirani o postupcima na znak za uzbunu pomoću tečaja Civilne zaštite, posebnim lecima ili brošurama i pomoću radija i televizije. Plakatima ili pločama upozorenja i usmenom predajom najmanje su informirani stanovnici Jaruna (tablice 2.3.2.4, 2.3.2.5).

Prema izjavama ispitanika, djelatnici Civilne zaštite podjednako su upozoravali na uzbune i podjednako često tražili da se ide u sklonište u sva četiri naselja.

Tablica 2.3.2.2

Područje grada u kojem živim (redak) i pročitao nešto slično letku (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	60 57.7 25.3 14.3	44 42.3 24.2 10.5	104 24.8
JARUN	40 38.5 16.9 9.5	64 61.5 35.2 15.3	104 24.8
BORONGAJ	72 69.2 30.4 17.2	32 30.8 17.6 7.6	104 24.8
CENTAR	65 60.7 27.4 15.5	42 39.3 23.1 10.0	107 25.5
UKUPNO	237 56.6	182 43.4	419 100.0

$\chi^2 = 21.48$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0001, koeficijent kontingencije (C) = .221

Tablica 2.3.2.3

Područje grada u kojem živim (redak) i procjena označenosti skloništa (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	68 65.4 30.4 16.3	36 34.6 18.6 8.6	104 24.9
JARUN	75 72.1 33.5 17.9	29 27.9 14.9 6.9	104 24.9
BORONGAJ	43 41.3 19.2 10.3	61 58.7 31.4 14.6	104 24.9
CENTAR	38 35.8 17.0 9.1	68 64.2 35.1 16.3	106 25.4
UKUPNO	224 53.6	194 46.4	418 100.0

$\chi^2 = 39.85$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .295

Tablica 2.3.2.4

Područje grada u kojem živim (redak) i informiranost putem plakata i ploča upozorenja (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	75 72.1 28.4 17.9	29 27.9 18.7 6.9	104 24.8
JARUN	44 42.3 16.7 10.5	60 57.7 38.7 14.3	104 24.8
BORONGAJ	68 65.4 25.8 16.2	36 34.6 23.2 8.6	104 24.8
CENTAR	77 72.0 29.2 18.4	30 28.0 19.4 7.2	107 25.5
UKUPNO	264 63.0	155 37.0	419 100.0

$\chi^2 = 26.75$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .245

Tablica 2.3.2.5

Područje grada u kojem živim (redak) i informiranost putem usmene predaje (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	55 52.9 24.7 13.1	49 47.1 25.0 11.7	104 24.8
JARUN	38 36.5 17.0 9.1	66 63.5 33.7 15.8	108 24.9
BORONGAJ	69 66.3 30.9 16.5	35 33.7 17.9 8.4	104 24.8
CENTAR	61 57.0 27.4 14.6	46 43.0 23.5 11.0	107 25.5
UKUPNO	223 53.2	196 46.8	419 100.0

$\chi^2 = 19.4$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0002, koeficijent kontingencije (C) = .211

Tablica 2.3.2.6

Područje grada u kojem živim (redak) i čuo sve uzbune sirenom (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	56 53.8 21.9 13.4	48 46.2 29.4 11.5	104 24.8
JARUN	48 46.2 18.8 11.5	56 53.8 34.4 13.4	104 24.8
BORONGAJ	83 79.8 32.4 19.8	21 20.2 12.9 5.0	104 24.8
CENTAR	69 64.5 27.0 16.5	38 35.5 23.3 9.1	107 25.5
UKUPNO	256 61.1	163 38.9	419 100.0

$\chi^2 = 27.91$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .250

Tablica 2.3.2.7

Područje grada u kojem živim (redak) i čuo za uzbunu na radiju ili televiziji (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	91 87.5 26.6 21.7	13 12.5 16.9 3.1	104 24.8
JARUN	93 89.4 27.2 22.2	11 10.6 14.3 2.6	104 24.8
BORONGAJ	74 71.2 21.6 17.7	30 28.8 39.0 7.2	104 24.8
CENTAR	84 78.5 24.6 20.0	23 21.5 29.9 5.5	107 25.5
UKUPNO	342 81.6	77 18.4	419 100.0

$\chi^2 = 14.91$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0019, koeficijent kontingencije (C) = .185

Tablica 2.3.2.8

Područje grada u kojem živim (redak) i upozoren na uzbunu od drugih (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	31 29.8 24.8 7.4	73 70.2 24.8 17.4	104 24.8
JARUN	40 38.5 32.0 9.5	64 61.5 21.8 15.3	104 24.8
BORONGAJ	15 14.4 12.0 3.6	89 85.6 30.3 21.2	104 24.8
CENTAR	39 36.4 31.2 9.3	68 63.6 23.1 16.2	107 25.5
UKUPNO	125 29.8	294 70.2	419 100.0

$\chi^2 = 17.73$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0005, koeficijent kontingencije (C) = .202

Tablica 2.3.2.9

Područje grada u kojem živim (redak) i ponekad ostao neobaviješten u uzbuni (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	27 26.0 43.5 6.4	77 74.0 21.6 18.4	104 24.8
JARUN	17 16.3 27.4 4.1	87 83.7 24.4 20.8	104 24.8
BORONGAJ	5 4.8 8.1 1.2	99 95.2 27.7 23.6	104 24.8
CENTAR	13 12.1 21.0 3.1	94 87.9 26.3 22.4	107 25.5
UKUPNO	62 14.8	357 85.2	419 100.0

$\chi^2 = 19.31$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0002, koeficijent kontingencije (C) = .210

Uzbune sirenom u najvećem broju su čuli stanovnici Borongaja (Tablica 2.3.2.6), a u najmanjem broju stanovnici Jaruna.

Najmanje onih koji su za uzbune čuli posredstvom radija ili televizije i koje su upozorili drugi ima na Borongaju, no tu je i najmanje onih koji su neki put ostali neobaviješteni o oglašavanju uzbune (tablice 2.3.2.7 do 2.3.2.9). Uočljivo najviše neobaviještenih ima u Travnom.

2.3.3 POSTUPCI PRIJE ODLASKA U SKLONIŠTE

Stanovnici četiri gradska naselja podjednako često zamračuju svoje domove kad se oglasi uzbuna, podjednako uzimaju osobne dokumente, te deke i toplu odjeću.

Stanovnici Borongaja češće zatvaraju vodu i isključuju električnu struju, dok to najmanje rade stanovnici Jaruna. Razloge vjerojatno treba tražiti i u načinu kako su izvedene te instalacije u naselju obiteljskih kuća i naselju višekatnica. Stanovnici Travnog, pa i Jaruna u većem broju nemaju plin, pa su otuda i značajne razlike u sigurnosnim postupcima s plinskim instalacijama.

Pitanje da li gase peć prije odlaska u sklonište anketirani su evidentno dvoznačno shvatili. U Travnom ispitanici listom odgovaraju da nemaju peć. U Jarunu u kojem su gotovo svi ispitanici stanovnici novih zgrada sa centralnim grijanjem, odgovori "redovito" vjerojatno se odnose na štednjake, a ne na klasične peći. Rolete i kapci redovito se zatvaraju u Travnom, a najmanje u Centru gdje ih i najmanje ima. Prozori se najčešće otvaraju na Jarunu, a najmanje u Centru. Jedan od mogućih razloga je vjerojatno i razlika u načinu grijanja u ta dva dijela grada.

Hranu i vodu u sklonište najčešće nose u Centru, a najmanje u Travnom. Travno prednjači i u broju onih koji nikada ne nose lijekove u sklonište i u broju onih koji to redovito čine. U Centru su također brojni oni koji redovito nose lijekove. Tranzistore najčešće nose stanovnici Borongaja i Centra, a to su upravo oni koji i najčešće slušaju radio. Znatni broj stanovnika Travnog i Centra nema pribor za osobnu zaštitu, a najredovitije ga u sklonište nose ispitanici Borongaja.

Nešto drugo, a to su najčešće potrepeštine za djecu, u najvećem broju nose stanovnici Jaruna.

2.3.4 RAZLOZI ODLASKA U SKLONIŠTE

Približno podjednako u sva četiri dijela grada ispitanici izjavljuju da u sklonište odlaze zbog preporuke službenih tijela, kad im uzbuna nije remetila normalan život, zato što ih je strah, jer su sumnjivi koji ne idu u sklonište i iz nekog drugog razloga. Također su beznačajne razlike kad je razlog odlaska u sklonište zbrinjavanje drugih, mada stanovnici Jaruna i Centra češće tom prigodom pomažu još nekom (Tablica 2.3.4.1).

Tablica 2.3.4.1

Područje grada u kojem živim (redak) i pomoć nekom drugom prigodom odlaska u sklonište (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	58 55.8 20.6 13.8	46 44.2 33.6 11.0	104 24.8
JARUN	78 75.0 27.7 18.6	26 25.0 19.0 6.2	104 24.8
BORONGAJ	67 64.4 23.8 16.0	37 35.6 27.0 8.8	104 24.8
CENTAR	79 73.8 28.0 18.9	28 26.2 20.4 6.7	107 25.5
UKUPNO	282 67.3	137 32.7	419 100.0

$\chi^2 = 11.55$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0091, koeficijent kontingencije (C) = .164

U sklonište su prema vlastitoj procjeni opasnosti najčešće išli stanovnici Travnog i Borongaja (Tablica 2.3.4.2). Ta naselja su zaista u više navrata bila direktno ugrožena pa su stanovnici mogli procjenjivati temeljem činjenica. Drugim riječima, kad se pripuca, ide se u sklonište.

Tablica 2.3.4.2

Područje grada u kojem živim (redak) i odlazak u sklonište zbog vlastite procjene opasnosti (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	92 88.5 27.8 22.0	12 11.5 13.6 2.9	104 24.8
JARUN	66 63.5 19.9 15.8	38 36.5 43.2 9.1	104 24.8
BORONGAJ	88 84.6 26.6 21.0	16 15.4 18.2 3.8	104 24.8
CENTAR	85 79.4 25.7 20.3	22 20.6 25.0 5.3	107 25.5
UKUPNO	331 79.0	88 21.0	419 100.0

$\chi^2 = 22.73$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .227

Tablica 2.3.4.3

Područje grada u kojem živim (redak) i odlazak u sklonište zbog toga što su svi išli (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	22 21.2 20.2 5.3	82 78.8 26.5 19.6	104 24.8
JARUN	20 19.2 18.3 4.8	84 80.8 27.1 20.0	104 24.8
BORONGAJ	43 41.3 39.4 10.3	61 58.7 19.7 14.6	104 24.8
CENTAR	24 22.4 22.0 5.7	83 77.6 26.8 19.8	107 25.5
UKUPNO	109 26.0	310 74.0	419 100.0

$\chi^2 = 17.18$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0006, koeficijent kontingencije (C) = .198

Zbog socijalnog pritiska "svi su išli pa i ja" u sklonište je išlo najviše stanovnika Borongaja (Tablica 2.3.4.3).

2.3.5 STAVOVI PREMA SKLANJANJU

Značajne razlike prema tipu naselja nađene su za dva od ponuđenih osam stavova. Stanovnici Jaruna znatno "odskaku" od ostalih u odbijanju tvrdnje da je njihovo sklonište podjednako sigurno kao i bilo koje drugo mjesto na koje bi mogli otići (Tablica 2.3.5.1), što se podudara s objektivnim stanjem i subjektivnom procjenom sigurnosti skloništa. Najviše slaganja s navedenom tvrdnjom nalazi se u Travnom, gdje je i osjećaj ugroženosti najjači. Travno prednjači u prihvaćanju tvrdnje da je pametno zbog sigurnosti ići u sklonište i izvan vremena uzbune, mada u broju onih koji su izjavili da su zaista i odlazili u sklonište izvan vremena uzbune nema razlike među naseljima (Tablica 2.3.5.2).

2.3.6 ODLAZAK U SKLONIŠTE

Stanovnici četiri gradska naselja podjednako su često išli u sklonište i to na sličan način s obzirom na doba dana ili razdoblje u vrijeme uzbuna.

U namjenski izgrađeno sklonište najčešće su išli, kako je i očekivano, stanovnici Jaruna (Tablica 2.3.6.1).

U podrume najčešće su odlazili stanovnici Centra, a potom Borongaja (Tablica 2.3.6.2).

U niže katove zgrada najčešće su išli stanovnici Travnog (Tablica 2.3.6.3), što nije učinio niti jedan stanovnik Jaruna.

Stanovnici četiri naselja su podjednakom čestinom ostajali u svojem stanu ili se sklanjali negdje drugdje (u pothodnicima, odlazili u kafiće).

Sklonište u svojoj kući ima najviše ispitanih stanovnika Jaruna, a zatim Centra (Tablica 2.3.6.4).

Kada ih je uzbuna zatekla na ulici, stanovnici različitih naselja su u podjednakom broju odlazili u najbliže označeno sklonište, u "svoje" sklonište, ostajali u nekoj kućnoj veži ili slično, i podjednakom čestinom nisu se našli u toj situaciji. Nešto drugo (nastavili svoj put, otišli u kafić) su najčešće činili stanovnici Centra, a zatim Jaruna (Tablica 2.3.6.5).

Tablica 2.3.5.1

Područje grada u kojem živim (redak) i stav da je sklonište podjednako nesigurno kao i bilo koje drugo mjesto na koje se može ići (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	UOPĆE NE	MALO	OSREDNJE	JAKO	UKUPNO
TRAVNO	47 45.2 20.2 11.2	20 19.2 23.0 4.8	24 23.1 34.8 5.7	13 12.5 43.3 3.1	104 24.8
JARUN	84 80.8 36.1 20.0	12 11.5 13.8 2.9	8 7.7 11.6 1.9		104 24.8
BORONGAJ	45 43.3 19.3 10.7	25 24.0 28.7 6.0	23 22.1 33.3 5.5	11 10.6 36.7 2.6	104 24.8
CENTAR	57 53.3 24.5 13.6	30 28.0 34.5 7.2	14 13.1 20.3 3.3	6 5.6 20.0 1.4	107 25.5
UKUPNO	233 55.6	87 20.8	69 16.5	30 7.2	419 100.0

$\chi^2 = 48.49$, stupnjevi slobode = 9, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .322

Tablica 2.3.5.2

Područje grada u kojem živim (redak) i stav da je pametno zbog sigurnosti ići u sklonište i izvan vremena uzbune (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	UOPĆE NE	MALO	OSREDNJE	JAKO	UKUPNO
TRAVNO	63 60.6 19.3 15.0	12 11.5 40.0 2.9	15 14.4 50.0 3.6	14 13.5 42.4 3.3	104 24.8
JARUN	93 89.4 28.5 22.2	4 3.8 13.3 1.0	4 3.8 13.3 1.0	3 2.9 9.1 .7	104 24.8
BORONGAJ	81 77.9 24.8 19.3	8 7.7 26.7 1.9	5 4.8 16.7 1.2	10 9.6 30.3 2.4	104 24.8
CENTAR	89 83.2 27.3 21.2	6 5.6 20.0 1.4	6 5.6 20.0 1.4	6 5.6 18.2 1.4	107 25.5
UKUPNO	326 77.8	30 7.2	30 7.2	33 7.9	419 100.0

$\chi^2 = 29.88$, stupnjevi slobode = 9, značajnost (p) = .0005, koeficijent kontingencije (C) = .258

Tablica 2.3.6.1

Područje grada u kojem živim (redak) i odlazak u namjensko sklonište (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	NIKADA	POVREMENO	REDOVITO	UKUPNO
TRAVNO	47	37	20	104
	45.2	35.6	19.2	24.8
	22.1	30.8	23.3	
	11.2	8.8	4.8	
JARUN	20	33	51	104
	19.2	31.7	49.0	24.8
	9.4	27.5	59.0	
	4.8	7.9	12.2	
BORONGAJ	68	27	9	104
	65.4	26.0	8.7	24.8
	31.9	22.5	10.5	
	16.2	6.4	2.1	
CENTAR	78	23	6	107
	72.9	21.5	5.6	25.5
	36.6	19.2	7.0	
	18.6	5.5	1.4	
UKUPNO	213	120	86	419
	50.8	28.6	20.5	100.0

$\chi^2 = 99.95$, stupnjevi slobode = 6, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .439

Tablica 2.3.6.2

Područje grada u kojem živim (redak) i odlazak u podrum zgrade za vrijeme uzbune (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	NIKADA	POVREMENO	REDOVITO	UKUPNO
TRAVNO	62	29	13	104
	59.6	27.9	12.5	24.8
	36.7	22.7	10.7	
	14.8	6.9	3.1	
JARUN	69	22	13	104
	66.3	21.2	12.5	24.8
	40.8	17.2	10.7	
	16.5	5.3	3.1	
BORONGAJ	22	37	45	104
	21.2	35.6	43.3	24.8
	13.0	28.9	36.9	
	5.3	8.8	10.7	
CENTAR	16	40	51	107
	15.0	37.4	47.7	25.5
	9.5	31.3	41.8	
	3.8	9.5	12.2	
UKUPNO	169	128	122	419
	40.3	30.5	29.1	100.0

$\chi^2 = 98.87$, stupnjevi slobode = 6, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .437

Tablica 2.3.6.3

Područje grada u kojem živim (redak) i odlazak u niže katove zgrade za vrijeme uzbune (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	NIKADA	POVREMENO	REDOVITO	UKUPNO
TRAVNO	43 41.3 14.7 10.3	42 40.4 44.2 10.0	19 18.3 61.3 4.5	104 24.8
JARUN	93 89.4 31.7 22.2	11 10.6 11.6 2.6		104 24.8
BORONGAJ	81 77.9 27.6 19.3	16 15.4 16.8 3.8	7 6.7 22.6 1.7	104 24.8
CENTAR	76 71.0 25.9 18.1	26 24.3 27.4 6.2	5 4.7 16.1 1.2	107 25.5
UKUPNO	293 69.9	95 22.7	31 7.4	419 100.0

$\chi^2 = 67.87$, stupnjevi slobode = 6, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .373

Tablica 2.3.6.4

Područje grada u kojem živim (redak) i sklonište u kući (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	39 37.5 14.5 9.3	65 62.5 43.3 15.5	104 24.8
JARUN	90 86.5 33.5 21.5	14 13.5 9.3 3.3	104 24.8
BORONGAJ	50 48.1 18.6 11.9	54 51.9 36.0 12.9	104 24.8
CENTAR	90 84.1 33.5 21.5	17 15.9 11.3 4.1	107 25.5
UKUPNO	269 64.2	150 35.8	419 100.0

$\chi^2 = 85.06$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .411

Tablica 2.3.6.5

Područje grada u kojem živim (redak) i neki drugi postupak pri izbijanju uzbune dalje od mjesta stanovanja ili rada (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici

NASELJE	DA	NE	UKUPNO
TRAVNO	4 3.8 14.3 1.0	100 96.2 25.6 23.9	104 24.8
JARUN	9 8.7 32.1 2.1	95 91.3 24.3 22.7	104 24.8
BORONGAJ	1 1.0 3.6 .2	103 99.0 26.3 24.6	104 24.8
CENTAR	14 13.1 50.0 3.3	93 86.9 23.8 22.2	107 25.5
UKUPNO	28 6.7	391 93.3	419 100.0

$\chi^2 = 14.48$, stupnjevi slobode = 3, značajnost (p) = .0023, koeficijent kontingencije (C) = .183

2.3.7 KARAKTERISTIKE SKLONIŠTA

Procjena ventilacije skloništa jest jedina karakteristika skloništa u kojoj nema razlike među naseljima.

Opremljenost električnim i vodovodnim instalacijama najbolja je u Centru, a također i procjena da li ima dovoljno mjesta za sklapanje. U Travnog ima više osoba koje daju odgovor "ne znam". Najviše ležajeva u skloništima ima Jarun, a najmanje Travno.

Najviše WC-a u skloništima ima Jarun, a zatim Centar, a ponovno više stanovnika Travnog daje odgovor da ne zna.

Upute o ponašanju za vrijeme uzbune u najvećem broju izvještene su u skloništima Travnog, a najmanje ih ima na Borongaju. Stanovnici Jaruna češće od drugih ne znaju da li postoje izvještene upute, što je razumljivo s obzirom da u najvećem broju odlaze u velika namjenski građena skloništa s više prostorija.

Stanovnici Centra i Borongaja daju najniže procjene vremena potrebnog za odlazak u sklonište.

Tablica 2.3.9.1

Područje grada u kojem živim (redak) i procjena opasnosti od ratnih razaranja u njemu (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	IZUZETNO	DOSTA	MALO	NIMALO	UKUPNO
TRAVNO	62 59.6 66.7 14.8	35 33.7 23.0 8.4	6 5.8 3.9 1.4	1 1.0 5.3 .2	104 24.8
JARUN	2 1.9 2.2 .5	23 22.1 15.1 5.5	69 66.3 44.5 16.5	10 9.6 52.6 2.4	104 24.8
BORONGAJ	15 14.4 16.1 3.6	51 49.0 33.6 12.2	34 32.7 21.9 8.1	4 3.8 21.1 1.0	104 24.8
CENTAR	14 13.1 15.1 3.3	43 40.2 28.3 10.3	46 43.0 29.7 11.0	4 3.7 21.1 1.0	107 25.5
UKUPNO	93 22.2	152 36.3	155 37.0	19 4.5	419 100.0

2.3.8 PONAŠANJE ZA VRIJEME UZBUNA

Za vrijeme uzbune najmanje se čita u Travnog, zatim Borongaju a najviše u Centru. Uz niži stupanj ugroženosti vrlo vjerojatan razlog za to je i općenito viša obrazovna razina ispitanika iz Centra.

Televizija se gleda najviše na Borongaju, vjerojatno stoga što su stanovnici obiteljskih kuća opremili svoje podume. Radio se češće sluša u Borongaju i Centru. U Travnog i Jarunu se manje pije, vjerojatno zbog jače socijalne kontrole u većim skloništima.

Na Jarunu ima najmanje onih koji pokušavaju odagnati nesreću. Najviše praznovjernih je u Travnog i zatim na Borongaju. Stanovnici Travnog u najvećem, a stanovnici Centra u najmanjem broju za vrijeme uzbune ne rade ništa.

U broju osoba koje izlaze iz skloništa za vrijeme uzbuna i u strukturi razloga za odlazak nema razlika među stanovnicima četiri naselja.

2.3.9 DOŽIVLJAVANJE ZA VRIJEME UZBUNA

U procjeni ugroženosti područja u kojem žive uvjerljivo prednjače stanovnici Travnog (Tablica 2.3.9.1).

$$\chi^2 = 165.06, \text{ stupnjevi slobode} = 9, \text{ značajnost (p)} = .0000, \text{ koeficijent kontingencije (C)} = .532$$

Tablica 2.3.9.2

Područje grada u kojem živim (redak) i procjena zaštićenosti u svojem skloništu (stupac)

U svakoj ćeliji tablice navedeni su redom: frekvencija, % retka, % stupca i % ukupnog broja ispitanika u tablici.

NASELJE	POTPUNO	DJELOMIČNO	VRLO MALO	NIMALO	UKUPNO
TRAVNO	32 30.8 20.1 7.6	43 41.3 21.2 10.3	23 22.1 46.0 5.5	6 5.8 85.7 1.4	104 24.8
JARUN	79 76.0 49.7 18.9	24 23.1 11.8 5.7	1 1.0 2.0 .2		104 24.8
BORONGAJ	21 20.2 13.2 5.0	66 63.5 32.5 15.8	16 15.4 32.0 3.8	1 1.0 14.3 .2	104 24.8
CENTAR	27 25.2 17.0 6.4	70 65.4 34.5 16.7	10 9.3 20.0 2.4		107 25.5
UKUPNO	159 37.9	203 48.4	50 11.9	7 1.7	419 100.0

$\chi^2 = 115.77$, stupnjevi slobode = 9, značajnost (p) = .0000, koeficijent kontingencije (C) = .465

Podjednak broj ispitanika vidio je avione, bombardiranje i snajperiste, te čuo avione, bombardiranje i pucnjavu. Snajperiste su najčešće čuli na Borongaju, a zatim u Travnom. Stanovnici Jaruna su u najmanjem broju prepoznali pucnjavu snajperista. Detonacije mina čulo je najviše ispitanika iz Borongaja i Travnog, manje u Jarunu i najmanje u Centru. Centar ne samo da je relativno dalji od Pokupskog odakle su dopirale detonacije, već je i najbučniji dio grada pa je ovaj rezultat razumljiv.

Najsigurnije se u svojem skloništu osjećaju stanovnici Jaruna, a najmanje zaštićeni se osjećaju stanovnici Travnog (Tablica 2.3.9.2).

Od predložena 23 razloga za osjećaj nelagode u skloništu, ispitanici se razlikuju samo u jednom. Neshvaćanje drugih ljudi o kakvoj se ozbiljnoj situaciji radi jako smeta u prvom redu stanovnike Jaruna, a uopće ne smeta najviše osoba iz Centra.

U Centru se međuljudski odnosi u skloništu dominantno procjenjuju kao vrlo srdačni, a u drugim djelovima grada dominantno kao uglavnom dobri.

Stanovnici Borongaja češće od drugih iskazuju da su za vrijeme uzbune prestrašeni, napeti i "prazni". Mada s ugroženog područja, stanovnici Travnog ne iskazuju vidljivije jače emocionalne reakcije od stanovnika Centra i Jaruna.

3. ZAKLJUČAK

Ispitivanje nekih aspekata obaviještenosti, ponašanja i doživljavanja građana Zagreba za vrijeme uzbuna pokazalo je da su građani:

- u relativno visokom postotku dobro obaviješteni o sigurnosnim postupcima za vrijeme uzbuna;

b) u visokom postotku išli u sklonište i poštovali i druge upute nadležnih tijela o ponašanju za vrijeme uzbune.

Međutim, nije zanemariv broj osoba s rizičnim ponašanjem, pogotovo onih koji su izlazili iz skloništa za vrijeme uzbuna. Kako je iz rezultata vidljivo da u praktično svim skloništima barem netko ima tranzistor, a u ne malom broju postoji i televizor, ove medije bi valjalo iskoristiti da se smanji čestina rizičnog ponašanja. Stoga bi trebalo davati što ažurnije i iscrpnije obavijesti o tome što se zbiva, a poglavito je važno dati informaciju zašto je zadana uzbuna (podsjetimo se da su građani odlazili u sklonište dominantno prema vlastitoj procjeni opasnosti). Upravo u vrijeme uzbuna trebalo bi emitirati programe o

poželjnom ponašanju, na primjer, zašto otvarati prozore, koje lijekove nositi, kako provesti protupožarnu zaštitu i slično. Za dužih uzbuna, pozornost građana se može zaokupiti zanimljivim zabavnim programima.

Na ovaj način, iskoristile bi se mogućnosti radija i televizije u sprečavanju širenja glasina i stvaranja panike, kao i za smanjenje čestine izlaženja iz skloništa da bi se vidjelo što se to vani događa.

Također, iz rezultata je vidljivo da su skloništa premalo opremljena plakatima, mada je sklonište za vrijeme uzbune i mjesto i situacija gdje se može očekivati najveći učinak ove vrste propagande.

BEHAVIOUR OF CITIZENS DURING EMERGENCY ALARMS: BASIC STATISTICAL INDICATORS

SUMMARY: In the period between November 7 and December 11, 1991 419 citizens of Zagreb were inquired concerning their behaviour and reaction during emergency (air raids) alarms. A segment sample has been modelled with the aim to represent two remarkable parts of the town (in the vicinity of military barracks) as well as the locations far from the important structures in two less hazardous parts of the town, to comprise the older and the more recent type of building (i.e. less safer and safer in war conditions), to be more balanced concerning sex, in a sample in which middle-aged persons prevail. The basic statistical indicators are quoted in the report relevant to the overall sample; certain specific features of the answers of the citizens are shown relevant to their residence (Travno, Borongaj, Centre of the town, and Jarun).

*Preliminary communication
Received for publication
January 10, 1992*